

УДК 364.4(477.46):338.48-2-056.26
DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.109-114

Кучер Галина Михайлівна

начальник Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради
м. Умань, Україна
galinakucher7@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5807-7276>

Кравченко Оксана Олексіївна

доктор педагогічних наук, доцент
декан факультету соціальної та психологічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна
okskravchenko@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

ІНКЛЮЗИВНИЙ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ГРОМАДІ (НА ПРИКЛАДІ М.УМАНЬ)

Анотація. Сьогодні в державі дуже часто говорять про доступність, маючи на увазі пандуси та транспорт для інвалідів, хоча в Європі вважають, що доступність, це не тільки можливість безперешкодного пересування, а в першу чергу – це створення середовища, в якому людина з інвалідністю комфортно б себе почувала, могла спілкуватись, працювати, подорожувати. Мета дослідження – висвітлення регіонального досвіду надання соціальних послуг вразливим категоріям населення видами інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму на рівні громади (на прикладі м. Умань). Методи дослідження: аналіз вітчизняного законодавства; вивчення інформаційних ресурсів офіційних сайтів; розробка маршрутів інклюзивного туризму; опитування серед отримувачів послуг з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму; моніторинг якості надання соціальної послуги інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму за критеріями як: адресність та індивідуальний підхід, результативність, своєчасність, доступність та відкритість, повага до гідності отримувача соціальної послуги, професійність. Вивчення регіонального досвіду міста Умань дозволило констатувати, що інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм виступає інноваційною соціальною послугою для вразливих категорій населення та людей з інвалідністю зокрема, яка сприяє їх соціально-психологічній реабілітації, відновленню соціальних зв'язків та інтеграції у суспільство як повноцінних і повноправних учасників життя. Впровадженню цієї послуги передбачає створення організаційної структури на рівні громади, підготовку відповідних кадрів, розробку екскурсійно-туристичних маршрутів, забезпечення архітектурної доступності рекреаційних об'єктів; здійснення моніторингу якості надання цієї послуги.

Ключові слова: інклюзивний туризм; люди з інвалідністю; соціальна послуга, громада.

Вступ. Територія України – це колосальний майданчик для вивчення, моніторингу, опису та дослідження природних, археологічних, історико-культурних та інших ресурсів, які можуть бути використані в процесі рекреаційної діяльності для надання соціально-реабілітаційних послуг особам, які їх потребують (інваліди, чорнобильці, ветерани війни і праці, пенсіонери, учасники бойових дій і АТО тощо.). У цьому контексті актуалізуються можливості інклюзивного туризму, який дозволяє долучити до туристичної діяльності усіх людей, у тому числі інвалідів, літніх, їх опікунів і членів сімей, людей з тимчасовими обмеженими можливостями, сімей з маленькими дітьми тощо. Разом з тим, це дозволяє вказаним категоріям долучитися до активної реабілітації, що структурно включає в себе медичні, психологічні, педагогічні, фізичні, професійні, трудові, фізкультурно-спортивні та соціально-побутові заходи. Інклюзивний туризм являє собою унікальну соціальну структуру (люди з інвалідністю та їх рідні; фахівці; здорові люди), що опинилися в реальних умовах, завдяки чому створюються оптимальні умови для проведення ефективної соціалізації дезадаптивних людей та інтеграції їх у суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, невіришеної раніше частини загальної проблеми. Серед вітчизняних науковців розробку питання інклюзивного туризму здійснюють: авторський колектив Ю. Науменка, В. Лепського, С. Макаренка та І. Борисової (2015) – визначили ставлення інвалідів України через опитування (анкетування) до проблеми інклюзивного туризму як одного з методів реабілітації; М. Перфільєва та І. Карпич (2015) – висвітлили

правове забезпечення розвитку інклюзивного туризму в Україні; Н. Белоусова – крізь призму суспільно-географічного виміру дослідила проблему розвитку інклюзивного туризму в Україні (Белоусова, 2017); А. Шевцов – у контексті питання професійної реабілітації людей з інвалідністю актуалізував питання доступності туристичних об'єктів в Україні (Шевцов, 2004); М. Сварник, Я. Грибальський, Ю. Войтюк та ін. – присвятили праці питанням організації рекреаційних послуг для осіб з різними видами неповносправності.

Однак, малодослідженою залишається проблема можливостей інклюзивного туризму у контексті соціальної інтеграції людей з інвалідністю, забезпечення їхніх основних прав і свобод нарівні з іншими громадянами доступу до історико-культурної спадщини країни, включення до переліку соціальних послуг для вразливих категорій населення.

Конвенція про права осіб з інвалідністю визначає право осіб з інвалідністю брати участь нарівні з іншими в культурному житті й вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали доступ до спортивних, рекреаційних і туристичних об'єктів, мали доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, й туристичних послуг, а також мали найможливішою мірою доступ до пам'яток і об'єктів, що мають національну культурну значущість (Аналіз ..., 2013; Конвенція ..., 2006).

У цьому контексті «... Україна тільки робить свої перші кроки у розвитку та становленні інклюзивної туристичної реабілітації людей з інвалідністю. Хоча для Європи вона вже стала частиною комплексного

підходу в залученні до суспільного середовища осіб з інвалідністю. Цей вид туризму набирає обертів в усьому світі, бо майже 7% туристів – люди з інвалідністю. На жаль, в Україні туристи з інвалідністю практично позбавлені таких послуг» (Інклюзивний ..., 2018).

Мета статті – висвітлити регіональний досвід надання соціальних послуг вразливим категоріям населення видами інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму на рівні громади (на прикладі м. Умань).

Методи дослідження: вивчення інформаційних ресурсів офіційних сайтів Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, Черкаської облдержадміністрації; розробка маршрутів інклюзивного туризму з урахуванням індивідуальних потреб та інтересів людей з інвалідністю, які реалізувалися серед жителів міста Умань; опитування серед отримувачів послуг з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму, в якому взяли участь 25 % користувачів; здійснення моніторингу якості надання соціальної послуги інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму за критеріями як: адресність та індивідуальний підхід, результативність, своєчасність, доступність та відкритість, повага до гідності отримувача соціальної послуги, професійність.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні кожна територіальна громада здійснює пошук дієвих соціальних послуг, які б дозволили задовольнити потреби вразливих категорій громадян. Згідно Закону України «Соціальні послуги – це комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв’язання їхніх життєвих проблем» (Закон України «Про соціальні послуги», 2013).

Внаслідок складних суспільно-політичних та соціально-економічних умов в Україні коло вразливих громадян розширюється – це учасники АТО\ООС, внутрішньо-переміщені особи та їхні сім’ї тощо, і частка з них, які мають інвалідність, збільшується з геометричною прогресією.

Відтак, поряд із фізичною реабілітацією людей з інвалідністю актуальним є розробка та впровадження інноваційних технологій соціально-психологічної реабілітації, серед яких – соціальна послуга інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму.

Аналізуючи довідник з туризму для осіб з фізичними вадами, який був випущений у Німеччині у 1993 році у світі налічується близько 1500 фірм, які надають послуги людям з інвалідністю у сфері туризму, про це у своїх роботах зазначають М. Сварник, Я. Грибальський (2019) та ін.

Розуміючи значний внесок інклюзивного туризму в процесі адаптації та соціалізації для осіб з інвалідністю світова спільнота активно включає такий вид туризму в державні програми та сприяє його активному розвитку.

На жаль в Україні ситуація складніша, незважаючи на великий спектр послуг які надаються особам з інвалідністю (реабілітаційні послуги, оздоровлення, залучення до спортивних заходів) більшість з них вимушені піклуватися про себе самостійно, залишаючись один на один зі своєю хворобою. В Україні більшість туристичних маршрутів не відповідають нормам архітектурної доступності, відсутні відповідні фахівці та повноцінне нормативно-правове забезпечення.

Звертаючи увагу на українське законодавство, зокрема на Закон України «Про реабілітацію інвалідів

в Україні» (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», 2015) варто зазначити, що в цьому документі вперше було впроваджено поняття індивідуальної програми реабілітації людей з інвалідністю, право такої категорії населення на індивідуальні реабілітаційні заходи (зокрема розглядався інклюзивний туризм, як вид соціально-психологічної реабілітації людей з інвалідністю) (На Черкащині ..., 2018).

Вагомим досягненням стало створення Асоціації «Інклюзивного Реабілітаційно-Соціального Туризму» у травні 2016 року. Засновниками асоціації стали провідні ЗВО (Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини) медичні установи (КЗ «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи ЧОР», громадські організації діяльність яких спрямована на роботу з людьми з інвалідністю (Громадська спілка «Всеукраїнське науково-практичне об’єднання Інклюзивного туризму інвалідів і чорнобильців України», Благодійний фонд «Підтримки програм соціального захисту осіб постраждалих від аварії на ЧАЕС та інвалідів»), історико культурні заповідники та парки (Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», Шевченківський національний заповідник м. Канів, Національний дендрологічний парк «Софіївка»).

За результатами I міжнародного науково-практичного симпозиуму «Актуальні проблеми впровадження Інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні» (2016 р.) було запропоновано: створення науково-дослідного інституту та національного комітету України з питань інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму; включення інклюзивного туризму в індивідуальні програми реабілітації; затвердження державного стандарту соціальної послуги; вивчення інклюзивного туризму під час підготовки фахівців з відповідної галузі; визначення ефективності інклюзивного туризму шляхом включення його до переліку послуг які надають відповідні структури.

Під час симпозиуму також свої напрацювання представляла Г.Кучер (начальник управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради), яка виступала з презентацією «Оптимальна модель надання соціальних послуг у громаді». Також у своїй доповіді Г.Кучер розглянула перспективи впровадження інклюзивного туризму, на базі відповідних структурних підрозділів, як соціально-реабілітаційної послуги в м. Умань. Задля визначення необхідності потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, відповідно до Плану заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, наказу Мінсоцполітики від 20.01.2014 №28, в 2017 році управлінням праці було проведено низку заходів для визначення проблемних питань уманської громади.

Аналізуючи потреби м.Умань у соціальних послугах визначено, що нарізла необхідність у наданні соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб для пільгової категорії громадян у туристичній галузі, тобто запровадження інноваційної послуги з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму.

В березні 2017 року у структурі управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради створене і працює відділення інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму, затверджено Положення про відділення та введено в штат 2 шт.од.

Послуги відділення інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму є потужним мотивованим засобом активної реабілітації через надання соціальних послуг у сфері «зеленого», «історичного», «релі-

гійного туризму», без обмежень, доступних для всіх. Головною метою цього відділення стало створення системи заходів спрямованих на соціально-психологічну реабілітацію особи з інвалідністю, її адаптацію та покращення рівня життя з врахуванням потреб та можливостей кожної людини; розробка таких туристсько-екскурсійних маршрутів (або об'єкт), які б були доступні, в першу чергу, для осіб з інвалідністю, особливо тим, які для руху використовують інвалідний візок, палиці, милиці та стоїки.

Як в Україні, так і в Умані є нагальним питанням щодо забезпечення транспортної доступності та адаптації туристичних маршрутів відповідно до індивідуальних потреб маломобільних груп населення, в тому числі осіб, які користуються технічними засобами реабілітації, незрячих та незрячих осіб з інвалідністю. Для цієї мети організовано роботу щодо залучення грантової допомоги для вирішення питання доступності таких осіб до туристичних об'єктів.

В рамках проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні», що реалізується Асоціацією міст України у співпраці з Норвезькою Асоціацією місцевих і регіональних влад, в 2016 році проведено дослідження громадської думки про доступність і якість соціальних послуг для осіб з інвалідністю в місті Умань, як пілотному місту проекту. В ході дослідження експертами виявлено, що уманчани з інвалідністю відчують серйозні фізичні бар'єри для пересування та доступу до об'єктів соціальної інфраструктури. За результатами дослідження розроблено план дій щодо покращення надання соціальних послуг, одним з пунктів якого є забезпечення доступності до об'єктів фізичного оточення шляхом придбання спеціалізованого транспорту для перевезень осіб з інвалідністю, які рухаються на візках та інших маломобільних груп населення.

Розуміючи усю важливість проекту про надання соціальних транспортних послуг маломобільним групам населення благодійна організація «Фонд родини Нечитайло» 9 вересня 2016 року уклала угоди про співпрацю (партнерство) із Департаментом соціального захисту населення Черкаської обласної державної адміністрації та 4 серпня 2017 року – з управлінням праці та соціального захисту населення для реалізації проекту «Соціальні перевезення Черкащини», відповідно до яких сторони домовились співпрацювати у сфері транспортних соціальних послуг соціально вразливим верствам населення.

В рамках проекту управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради визначено одним із учасників – виконавців заходів проекту, за результатами реалізації якого благодійною організацією «Фонд родини Нечитайло» для перевезень маломобільних груп населення м. Умань та Уманського району придбано автомобіль Ford Transit Kombi F310 L2H2 125 Trend вартістю 824,3 тис.грн., який переобладнано в сервісному центрі під спеціалізований автотранспорт для перевезення осіб з інвалідністю (280,6 тис.грн.).

Як учасники цього важливого для уманської громади соціального проекту, міська влада виконала свої партнерські зобов'язання, а саме: виділено кошти з міського бюджету в сумі 60,0 тис. грн., за які виготовлено реєстраційні документи на автомобіль та сплачено податки; додатково введено в штат відділення соціальної допомоги вдома Центру соціальних послуг диспетчера, водія, соціального робітника на що в міському бюджеті заплановано кошти в сумі 190 тис. грн. (Управління ..., 2018).

Соціальні транспортні послуги отримують люди

з інвалідністю, які мають вади опорно-рухового апарату, в тому числі поранені учасники АТО, сім'ї загиблих учасників АТО, діти віком до двох років, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, які не в змозі самостійно дістатись до об'єктів соціальної інфраструктури та реалізувати своє право на доступ до різних послуг, в тому числі до тих, які надаються у сфері туризму (Управління ..., 2018).

Для забезпечення надання соціальних транспортних послуг особам з інвалідністю з прилеглих до міста Умані районів направлено пропозиції до голів райдержадміністрацій та голови Паланської ОТГ щодо можливості замовлення таких транспортних послуг для людей з інвалідністю та укладання відповідних угод. Особливо це питання актуальне при проходженні курсу реабілітації в наших реабілітаційних установах.

Наказом управління праці та соціального захисту населення від 03.10.2016 р. № 120 затверджено Положення про порядок надання транспортних соціальних послуг особам та дітям з інвалідністю і маломобільним групам населення «Соціальні перевезення Черкащини».

За період з листопада 2017 року по квітень 2018 року в рамках реалізації програми «Соціальні перевезення Черкащини» транспортні послуги надано 313 особам.

Кращим прикладом новостворених маршрутів інклюзивного туризму для осіб з інвалідністю, які користуються крісло-колісними у комплексному підході з одночасним наданням транспортної соціальної послуги «Соціальні перевезення Черкащини» є розроблений та проваджений екскурсійний маршрут до дендропарку «Софіївка». Враховуючи можливість перевезення учасників екскурсії спеціальним транспортом із підйомниками, доступність осіб з обмеженими можливостями до пам'яток історії та культури, а також, його емоційну наповненість, екскурсії стали можливими та актуальними для всіх.

Постійними учасниками наших туристичних заходів стали члени громадських організацій, які об'єднують осіб із інвалідністю внаслідок слуху та зору. Вони відчують себе активними членами нашої громади пізнаючи світ по новому.

Враховуючи те, що в державі з'явилася нова спільнота – учасники та постраждалі внаслідок АТО, члени їх сімей загиблих, розроблено та впроваджено туристичні маршрути, на яких можна отримати психологічне, емоційне задоволення, збагатитися позитивними враженнями, які носять лікувально-відновлювальний характер. Організовано поїздки для громадської організації «сімей учасників АТО «Родина Героя «до парку «Олександрія», що в місті Біла Церква, до Кочержинського жіночого монастиря, по соборам та храмам міста Умані

Активними учасниками заходів відділення інклюзивного туризму є особи пенсійного віку, матері дітей з інвалідністю та молодь з особливими потребами, які брали участь у художніх виставках Державного заповідника «Стара Умань», у унікальній виставці старовинного українського жіночого вбрання в готельно-ресторанному комплексі «Застава», у екскурсіях по підземеллях Василіанського монастиря, у паломницькій поїздці до Кочержинського жіночого монастиря місяця Трипільської культури. Організовано екскурсійні маршрути зеленого туризму в с.Паланка, де створювали ляльку-мотанку, в с.Громи працювали з глиною, приймали участь у квесті на Жашківщині. До послуг інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму залучаються відвідувачі: реабілітаційного комплексу для людей з особливими потребами;

центру соціального реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок « та створеного при ньому літнього оздоровчого табору санаторного типу»Мрія»; центру дозвілля та відпочинку дітей «Барвограй»; відділення реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг» (с.Ставки); будинку ветеранів.

Для цієї категорії отримувачів послуг розробляються турисько-екскурсійні маршрути з урахуванням їх індивідуальних потреб та інтересів, пори року.

Всі ці заходи сприяють інтеграції осіб в суспільство, надають можливість відчувати повноцінність життя та свою причетність до нього. На сьогодні запропоновано позитивний досвід: створення відділення та забезпечення його фахівцями відповідної кваліфікації; наявність спеціалізованого транспорту з підйомниками для потреб маломобільних груп населення; розробка та впровадження туристичних маршрутів із врахуванням особливостей психологічного стану та потреб відвідувачів; формування у особистості стійкої внутрішньої потреби до активного відпочинку осіб з інвалідністю, ветеранів війни, членів їх сімей.

Має місце співпраця в організації та розробленні турисько-екскурсійних маршрутів для пільгових категорій громадян між керівництвом та співробітниками: Національного дендрологічного парку «Софіївка, НАН України» (І.Косенко); ДІАЗ «Стара Умань» М.Дехтярчука (Майстерня діда Панаса та Тараса); Краєзнавчого музею та його підрозділів; Свято-Георгієвського жіночого монастиря в селі Кочержинці; храмів та молитовних будинків на Уманщині; маршрутів Зеленого туризму на Уманщині (І.Утяніна «Лялькова хата» с. Полянецьке, В.Альошкіна «Чарівна ниточка» с. Погачівка, В.Дмитренко «Долина Миколи Чудотворця» с. Коржовий Кут).

Щорічно відчувати на собі переваги інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму мають можливість понад 2,0 тис. осіб з числа осіб з інвалідністю (за нозологіями), також до такої програми долучаються учасники АТО та їх сім'ї, ветерани війни та праці (Управління ..., 2018).

Незважаючи на перспективність у розробці даного питання, враховуючи те, що такий вид соціальних послуг тільки починається розроблятися гостро постає проблема недостатньої архітектурної доступності та контролю якості надання такого виду соціальної послуги на всіх етапах її реалізації.

Список використаної літератури

- Аналіз забезпечення рівного доступу осіб із обмеженими фізичними можливостями до правосуддя (аналітичний звіт). URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Annex_57_FAIR_Access_to_Justice_Report_UKR.pdf (дата звернення: 10.02.2019)
- Белоусова Н.В. Впровадження інклюзивного туризму в соціально-реабілітаційну систему України. *Молодий вчений*. 2017. №2. С.14–17.
- Закон України від 06.10.2005 № 2961 IV «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>. (дата звернення 12.01.2019)
- Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV, зі змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (дата звернення 19.01.2019)
- Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм – розвиток нового виду реабілітації осіб з інвалідністю в Україні. Нова доба. URL: <http://novadoba.com.ua/45768-inklyuzivnyy-reabilitaciyno-socialnyy-turyzm-8722-rozvytok-novogo-vydu-reabilitaciyi-osib-z-invalidnistyu-v-ukrayini.html> (дата звернення: 10.02.2019)
- Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) ООН; Конвенція від 13.12.2006. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71/paran233#n233 (дата звернення: 16.01.2019)
- Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 11.01.2019)
- На Черкащині для людей з особливими потребами впроваджують інклюзивний туризм. URL: <http://invak.info/reabilitatsiya/na-cherkashhini-dlya-lyudej-z-osoblivim-potrebami-vprovadzhuut-inklyuzivnij-turizm.html> (дата звернення: 10.02.2019)
- Науменко Л.Ю., Лепський В.В., Макаренко С.В., Борисова І.С., Семененко О.В. Інклюзивний туризм як вид реабілітації: сучасні потреби інвалідів. *Український вісник медико-соціальної експертизи*. 2015. № 2. С.23-26.
- Перфільєва М.В., Карпич І.О. Правове забезпечення розвитку інклюзивного туризму в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С.418-421.
- Сварник М., Грибальський Я. Посібник з активного відпочинку та туризму для неповносправних: Товариство “Зелений хрест”, Львів. URL: http://www.gcs.org.ua/publish/avt_ukr.pdf. (дата звернення 17.01.2019)
- Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради. URL: <https://umanupszn.gov.ua> (дата звернення:

Для визначення якості надання соціальних послуг, відділом моніторингу та якості надання соціальних послуг, було проведено опитування серед тих хто приймав участь в інклюзивних екскурсійних турах (Управління ..., 2018).

Під час аналізу були використані такі методики: анкетування та опитувальники. Респондентами виступили 254 особи, які на собі відчули переваги подорожей без бар'єрів. (Управління ..., 2018).

Для об'єктивного визначення якості надання соціальних послуг використовувались такі шкали: результативність, адресність та індивідуальний підхід, доступність та відкритість, професійність, повага до гідності отримувача соціальної послуги, своєчасність.

Працівники відділення проводять просвітницьку роботу, надають інформаційні послуги, проводять майстер-класи та тренінги. Скористатися такими послугами можуть особи та діти з інвалідністю, учасники АТО та їх сім'ї, сім'ї загиблих учасників АТО, пенсіонери, Ліквідатори аварії на ЧАЕС, діти з багатодітних та малозабезпечених сімей, внутрішньо переміщені особи.

Послугами відділення інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму вже встигли скористатися 1014 осіб, за результатами перших 5 місяців 2018 року.

У рамках роботи відділення заплановано ряд заходів зокрема (Управління ..., 2018): зміцнення матеріально-технічної бази; розробка та впровадження нових екскурсійних маршрутів; посилення співпраці з благодійними та громадськими організаціями; постійний аналіз та покращення рівня надання соціальних послуг.

Висновки. Таким чином, вивчення регіонального досвіду міста Умань дозволило констатувати, що інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм виступає інноваційною соціальною послугою для вразливих категорій населення та людей з інвалідністю зокрема, яка сприяє їх соціально-психологічній реабілітації, відновленню соціальних зв'язків та інтеграції у суспільство як повноцінних і повноправних учасників життя. Впровадження цієї послуги передбачає створення організаційної структури на рівні громади, підготовку відповідних кадрів, розробку екскурсійно-туристичних маршрутів, забезпечення архітектурної доступності рекреаційних об'єктів; здійснення моніторингу якості надання цієї послуги.

10.02.2019)

Шевцов А. Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я: монографія. К.: Соцінформ, 2004. 200 с.

References

Analiz zabezpechennya rивnoho dostupu osib iz обмеzhenymy fizychnymy mozhlyvostyamy do pravosuddya (analytichnyy zvit) [Analysis of ensuring equal access of persons with physical disabilities to justice (analytical report). URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Annex_57_FAIR_Access_to_Justice_Report_UKR.pdf (last accessed: 10.02.2019). [in Ukrainian].

Byelousova, N.V. (2017). Vprovadzhennya inklyuzyvnoho turyzmu v sotsial'no-reabilitatsiyu systemu Ukrayiny [Introduction of inclusive tourism in the social rehabilitation system of Ukraine]. *Young scientist*, 2, 14–17. [in Ukrainian].

Inklyuzyvnyy reabilitatsiyno-sotsial'nyy turyzm – rozvytok novoho vydu reabilitatsiyi osib z invalidnistyu v Ukrayini [Inclusive rehabilitation and social tourism - development of a new type of rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine]. URL: <http://novadoba.com.ua/45768-inklyuzyvnyy-reabilitatsiyno-socialnyy-turyzm-8722-rozvytok-novogo-vydu-reabilitatsiyi-osib-z-invalidnistyu-v-ukrayini.html> (last accessed: 10.02.2019) [in Ukrainian].

Konstytutsiya Ukrayiny vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine dated June 28, 1996]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* (VVR), 1996, №30, st.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (last accessed: 11.01.2019) [in Ukrainian].

Konventsiya pro prava osib z invalidnistyu (Konventsiya pro prava invalidiv) OON; Konventsiya vid 13.12.2006. [Convention on the Rights of Persons with Disabilities (UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities); Convention of 13.12.2006.]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_g71/paran233#n233 (last accessed: 16.01.2019) [in Ukrainian].

Na Cherkashchyni dlya lyudey z osoblyvym potrebamy vprovadzhuyut' inklyuzyvnyy turyzm [In Cherkassy region, inclusive tourism is being introduced for people with special needs]. URL: <http://invak.info/reabilitatsiya/na-cherkashchyni-dlya-lyudey-z-osoblyvim-potrebami-vprovadzhuyut-inklyuzivnij-turizm.html> (last accessed: 10.02.2019) [in Ukrainian].

Naumenko, L.Yu., Lepskyy, V.V., Makarenko, S.V., Borysova, I.S., & Cemenenko, O.V. (2015). Inklyuzyvnyy turyzm yak vyd reabilitatsiyi: suchasni potreby invalidiv [Inclusive tourism as a type of rehabilitation: modern needs of the disabled]. *Ukrayins'ky visnyk medyko-sotsial'noyi ekspertyzy*, 2, 23–26. [in Ukrainian].

Perfil'yeva, M.V., & Karpych, I.O. (2017). Pravove zabezpechennya rozvytku inklyuzyvnoho turyzmu v Ukrayini [Legal framework for the development of inclusive tourism in Ukraine]. *Young scientist*, 4, 418–421. [in Ukrainian].

Shevtsov, A.H. (2004). Suchasni problemy osvity i profesiynoyi reabilitatsiyi lyudey z vadamy zdorovya [Modern problems of education and professional rehabilitation of people with health problem]. Kyiv: Sotsinform. [in Ukrainian].

Svamyk, M., & Hrybalskyi, Ya. (2019). Posibnyk z aktyvnoho vidpochynku ta turyzmu dlya nepovnospravnykh: Tovarystvo "Zelenyy khrest" Lviv [Handbook for recreation and tourism for the disabled: «Green Cross» Society, Lviv]. URL: http://www.gcs.org.ua/publish/avt_ukr.pdf (last accessed 17.01.2019). [in Ukrainian].

Upravlinnya pratsi ta sotsial'noho zakhystu naselennya Umans'koyi mis'koyi rady [Department of Labor and Social Protection of the Uman City Council]. URL: <https://umanupszn.gov.ua> (last accessed: 10.02.2019). [in Ukrainian].

Zakon Ukrayiny vid 06.10.2005 № 2961 IV «Pro reabilitatsiyu osib z invalidnistyu v Ukrayini» [Law of Ukraine dated by October 6, 2005. № 2961 IV «On Rehabilitation of Persons with Disabilities in Ukraine»]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>. (last accessed 12.01.2019)

Zakon Ukrayiny «Pro sotsial'ni posluhy» vid 19.06.2003 № 966-IV, zi zminamy [Law of Ukraine «On Social Services» dated June 19, 2003 № 966-IV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (data zvernennya 19.01.2019)

Стаття надійшла до редакції 18.03.2019 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2019 р.

Кучер Галина

Начальник управления труда и социальной защиты населения Уманского городского совета
г.Умань, Украина

Кравченко Оксана

доктор педагогических наук, доцент
кафедра социальной педагогики и социальной работы
Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины
г.Умань, Украина

ИНКЛЮЗИВНЫЙ СОЦИАЛЬНО-РЕАБИЛИТАЦИОННЫЙ ТУРИЗМ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ В ОБЩЕСТВЕ (НА ПРИМЕРЕ г.УМАНЬ)

Аннотация. Сегодня в государстве очень часто говорят о доступности, имея в виду пандусы и транспорт для инвалидов, хотя в Европе считают, что доступность, это не только возможность беспрепятственного передвижения, а в первую очередь – это создание среды, в которой человек с инвалидностью комфортно бы себя чувствовал, мог общаться, работать, путешествовать. Цель исследования – освещение регионального опыта предоставления социальных услуг уязвимым категориям населения видами инклюзивного реабилитационно-социального туризма на уровне общества (на примере г. Умань). Методы исследования: анализ отечественного законодательства; изучение информационных ресурсов официальных сайтов; разработка маршрутов инклюзивного туризма; опрос среди получателей услуг инклюзивного социально-реабилитационного туризма; мониторинг качества предоставления социальной услуги инклюзивного реабилитационно-социального туризма по критериям как: адресность и индивидуальный подход, результативность, своевременность, доступность и открытость, уважение достоинства получателя социальной услуги, профессионализм. Изучение регионального опыта города Умань дало возможность констатировать, что инклюзивный реабилитационно-социальный туризм выступает инновационной социальной услугой для уязвимых категорий населения и людей с инвалидностью в частности, которая способствует их социально-психологической реабилитации, восстановлению социальных связей и интеграции в общество как полноценных и полноправных участников жизни. Внедрения этой услуги предусматривает создание организационной структуры на уровне общества, подготовку соответствующих кадров, разработку экскурсионно-туристических маршрутов, обеспечение архитектурной доступности рекреационных объектов; осуществление мониторинга качества предоставления этой услуги.

Ключевые слова: инклюзивный туризм; люди с инвалидностью; социальная услуга; община.

Kucher Galyna

Head of Labour and Social Protection Department of the Uman City Council
Uman, Ukraine

Kravchenko Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Social Pedagogy and Social Work
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Ukraine

INCLUSIVE SOCIAL REHABILITATION TOURISM AS A COMPONENT OF COMMUNITY SOCIAL WORK (AT THE EXAMPLE OF UMAN)

Abstract. Nowadays the state talks of accessibility, meaning ramps and transport for the disabled. Although in Europe, it is believed that accessibility is not only the opportunity for unhindered movement, but it is primarily about creating an environment, where a person with a disability is comfortable with oneself. The purpose of the study is to highlight the regional experience of providing social services to vulnerable groups of population by types of inclusive rehabilitation and social tourism at the community level at the example of Uman town. Methods of research used: analysis of domestic legislation; study of information resources of official sites; development of inclusive tourism routes; poll among recipients of inclusive social and rehabilitation tourism services; monitoring the quality of providing social services for inclusive rehabilitation and social tourism based on targeting and individual approach, effectiveness, timeliness, accessibility and openness, respect for the dignity of the recipient of social services, professionalism. The study of the regional experience Uman allowed to state that inclusive rehabilitation and social tourism is an innovative social service for vulnerable groups of population and people with disabilities in particular, promoting their social-psychological rehabilitation, restoration of social relations and integration into society as a full members. The introduction of this service involves the creation of an organisational structure at the community level, the training of relevant personnel, the development of excursion and tourist routes, ensuring the architectural accessibility of recreational facilities; monitor the quality of the provision of this service. monitoring of the quality of providing social services for inclusive rehabilitation and social tourism was carried out according to criteria such as targeting and individual approach, effectiveness, timeliness, accessibility and openness, respect for the dignity of the recipient of social services, professionalism.

Key words: inclusive tourism; people with disabilities; social service; community.